

شورای عالی انقلاب فرهنگی

هیأت حمایت از کرسی های نظریه پردازی، نقد و مناظره
(ویژه علوم انسانی و معارف دینی)

کمیته دستگاہی کرسی های نظریه پردازی، نقد و مناظره

طرح نامه ویژه ی کرسی های ترویجی

حوزه ی علمی بحث: اخلاق اسلامی – زبان و ادبیات فارسی

عنوان: وجه ادبی – عرفانی معراج السعاده و اهمیت آن در اثرگذاری اندیشه های اخلاقی

ارائه دهنده: دکتر عبدالرسول فروتن

عضو هیأت علمی پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی (سمت)

پست الکترونیک (Email): forootan@samt.ac.ir

۲. سوابق آموزشی:

الف - مدارج علمی و تحصیلی

ردیف	مقطع تحصیلی	رشته تحصیلی	حوزه / دانشگاه	کشور
۱	کارشناسی	زبان و ادبیات فارسی	دانشگاه تهران	ایران
۲	کارشناسی ارشد	زبان و ادبیات فارسی	دانشگاه تهران	ایران
۳	دکتری	زبان و ادبیات فارسی	دانشگاه تهران	ایران
۴				

ب - اهم سوابق تدریس (مرتبط با موضوع کرسی):

ردیف	عنوان درس	مقطع	حوزه / دانشگاه
۱	آشنایی با متون ادب فارسی قدیم	کارشناسی	دانشگاه تهران
۲			
۳			

۳. مشخصات طرحنامه

-عنوان طرحنامه: وجه ادبی - عرفانی معراج السعاده و اهمیت آن در اثرگذاری اندیشه‌های اخلاقی

-چکیده در ۱۰۰ کلمه به همراه واژگان کلیدی

ملا احمد نراقی (درگذشته به سال ۱۲۴۴ یا ۱۲۴۵ ق) که از بزرگ‌ترین فقیهان شیعه در اوایل عهد قاجار به شمار می‌آید، جامع‌السعادات پدرش ملا مهدی (متوفی ۱۲۰۹ ق) را تحت عنوان معراج‌السعاده از عربی به فارسی به صورت آزاد ترجمه کرده و در این اثنا مطالبی به آن افزوده و در تنظیم مطالب هم اصلاحاتی انجام داده است. این اثر که بر مبنای آیات قرآن مجید و احادیث معتبر شیعه و با توجه به کتب اخلاقی پیشین نوشته شده، از همان دوران جایگاهی والا در میان کتب اخلاقی به زبان فارسی یافت. رواج و اشتها این کتاب علاوه بر اینکه به دلیل ارزش مطالب مندرج و اعتبار ملا احمد است، به وجه ادبی و عرفان راستینی بازمی‌گردد که در جای‌جای کتاب مشهود است.

واژگان کلیدی: معراج‌السعاده، ملا احمد نراقی، اخلاق اسلامی، وجه ادبی - عرفانی

-شرح مختصر موضوع طرحنامه

پس از ذکر شرح حال اجمالی ملاً احمد نراقی و بیان شواهد و نشانه‌هایی از جایگاه بلند وی در میان علمای اسلام، به شناخت تفصیلی معراج السعاده می‌پردازیم و می‌کوشیم عوامل توفیق نویسنده در این کتاب را نشان دهیم؛ ساختار خاص و دقیق کتاب در کنار ذکر استدلال‌های مناسب و بهره بردن از آیات و روایات و نیز جامع بودن مطالب از جمله این عوامل است. درباره جایگاه علمی و فقهی او تاکنون کم‌وبیش بحث‌هایی شده است، اما آنچه مغفول مانده، وجه ادبی - عرفانی این اثر است که از شخصیت ملاً احمد نشأت می‌گیرد. بیان زیبایی او و کاربرد صنایع و آرایه‌های ادبی مختلف و ذکر ابیات حکیمانه به تناسب موضوع، منجر به تقویت مباحث دینی و اخلاقی کتاب شده است و اقناع مخاطب را در پی دارد. معراج السعاده را می‌توان الگوی مناسبی برای کتب اخلاقی در جلب مخاطب به شمار آورد؛ نظر به آنچه گفته شد، نگارنده این سطور در پژوهشی مجزا گزیده‌ای از این اثر را به همراه توضیحات بایسته تهیه کرده است. این گزینش و گزارش برای مخاطب عام دانشگاهی به عنوان منبعی برای درس اخلاق اسلامی صورت گرفته و می‌تواند نمونه‌ای از بازگشت به میراث ارزشمند اسلامی و عرضه آن در قالبی امروزی و در عین حال، حفظ شیوه بیان و زیبایی‌های متن قلمداد شود.

درخصوص فرایند اقناع و کاربرد ادبیات در این زمینه در میان نظریه‌پردازان دیدگاه‌هایی بیان شده است. ارسطو نخستین کسی است که به صورت نظری درباره اقناع و فنون آن در کتاب خطابه بحث کرده است. اقناع همواره در تعریف خطابه مهم‌ترین هدف آن محسوب شده است. دیگر خطیبان و نظریه‌پردازان مثل سیسرون و کوئینتیلیان، نظریه اقناع ارسطو را شرح و بسط دادند. به مرور زمان این مباحث به دانش بلاغت راه یافت که نموده‌های آن را می‌توان در کتب بلاغی مشاهده کرد. این مباحث در اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم به صورت یکی از مهم‌ترین شاخه‌های نقد ادبی تجدید حیات کرد و نقد رتوریک به وجود آمد. روش‌های متنوعی برای اقناع مخاطب در ادبیات وجود دارد. این شیوه‌ها را می‌توان به سه دسته کلی تقسیم کرد: (۱) صنایع بدیعی و بیانی (۲) اغراض ثانوی کلام (۳) صنایع موسیقایی. این شیوه‌ها به طرزی استادانه و زیبا در معراج السعاده مشاهده می‌شود.

-شرح اصطلاحات و مفاهیم ابداعی به کار رفته در موضوع

-گزارش فرایند تکوین، تطور و تکامل موضوع

این موضوع در اصل با توجه به طرح پژوهشی گزینش و گزارش معراج السعاده عرضه می‌شود.

-اشتراکات و افتراقات این موضوع با موضوعات رقیب و موجود

تاکنون پژوهشی در این خصوص منتشر نشده است.

-سؤالات

۱. چه عواملی باعث اقبال مخاطب به معراج السعاده در طول تاریخ شده است؟
۲. نقش وجه ادبی - عرفانی در اقناع مخاطب و توفیق کتاب چگونه ارزیابی می شود؟

-فرضیات

ملاً احمد نراقی علاوه بر اینکه فقیه و دانشمندی معتبر و مشهور بوده، در ادبیات و عرفان راستین نیز تبخّر داشته است. نشانه های این امر را می توان در غزلیات زیبا و عارفانه اش که به طرز حافظ سروده و نیز مثنوی مشهور طاقدیس مشاهده کرد. او با ادیبان و شاعران عهد خود نیز در ارتباط بوده است. ملاً احمد توانایی ویژه خود در نگاشتن متنی ادبی به فارسی را در کتاب اخلاقی معراج السعاده جلوه گر ساخته است. فارغ از موضوع آثار، مهم ترین مزیت معراج السعاده به نسبت دیگر کتاب های فارسی اش را باید در وجه ادبی و عرفانی آن جستجو کرد.

-روش تحقیق

کتابخانه ای

-یافته های تحقیق

عوامل ادبیت معراج السعاده و نمود شخصیت ادبی - عرفانی ملاً احمد نراقی و تأثیر آن در اقناع مخاطب

-دستاوردها (استفاده از این تحقیق در سازمانها و مراکز)

ان شاء الله اصل اثر با عنوان «معراج سعادت جاودانی: گزینش و گزارش معراج السعاده ملاً احمد نراقی» برای مخاطب عام دانشگاهی به طبع خواهد رسید. دستاورد اصلی این مبحث، لزوم توجه بیشتر به میراث علمی و اخلاقی ما را نمودار می سازد.

۴. منابعی که نتیجه تحقیق در آنها ارائه شده است:

الف) مجلات

ردیف	عنوان مقاله	عنوان مجله	شماره مجله	سال چاپ
۱	معراج السعاده، اثری ارجمند با چاپ هایی نامعتبر	پژوهش های نسخه شناسی و تصحیح متون	زیر چاپ	

ب) کتاب

ردیف	عنوان کتاب	نوع (تألیف / ترجمه)	ناشر / محل نشر	سال انتشار
۱				
۲				
۳				

ج) سمینار و همایش

ردیف	عنوان مقاله	سال انتشار
۱	آداب تعلیم و تعلّم در کتب قدیم اخلاقی	این موضوع به صورت سخنرانی در سازمان سمت ارائه شد که بخشی از آن به معراج السعاده اختصاص داشت.
۲		
۳		

۵. ارجاعات به مقالات و کتب منتشره حاصل از این تحقیق (با ذکر مشخصات کتاب شناختی):

۶. نقدهای مدون این تحقیق (با ذکر مشخصات کتاب شناختی):

۷. مدارک اقبال و پذیرش جامعه علمی به این تحقیق (در صورت وجود)

۸. نکات دیگری که ذکر آن را لازم می دانید